

SECTION 9. ART AND CHALLENGES OF CULTURE GLOBALIZATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-21>

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN THE PROCESS OF CHAMBER ENSEMBLE PERFORMANCE

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ КАМЕРНО-АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА

Volyk O. O.

*PhD in Arts Studies,
Associate Professor at the Department
of Chamber Ensemble
Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National
University of Arts
Kharkiv, Ukraine*

Волик О. О.

*доктор філософії,
доцент кафедри камерного ансамблю
Харківський національний
університет мистецтв
імені І. П. Котляревського
м. Харків, Україна*

У сучасній мистецькій освіті професійна підготовка музиканта виходить за межі суто технічної майстерності. Поряд із розвитком виконавських (*hard skills*) зростає значення *soft skills* – гнучких навичок [2], що забезпечують ефективну комунікацію, взаємодію в команді, адаптацію до змін, емоційну саморегуляцію, відповідальність і здатність до рефлексії. Для майбутнього музиканта ці аспекти є безпосередньо пов'язаними з якістю професійної діяльності, особливо в тих формах виконавства, де художній результат створюється колективно.

Камерно-ансамблеве виконавство є одним із найбільш сприятливих середовищ для формування *soft skills*, оскільки поєднує інтенсивну міжособистісну взаємодію з необхідністю спільного прийняття інтерпретаційних рішень [3, с. 419]. На відміну від сольного виконання, де домінує індивідуальна стратегія музиканта, і оркестрової практики, де координаційну функцію значною мірою виконує диригент, камерний ансамбль функціонує без зовнішнього керівного центру [4, с. 557]. Це означає, що кожен учасник має одночасно бути виконавцем, уважним слухачем, аналітиком і співтворцем художнього задуму.

У такій моделі взаємодії *soft skills* розвиваються як необхідна умова досягнення ансамблевої узгодженості. Саме в процесі репетицій та концертного виконання учасники ансамблю постійно узгоджують темп, динаміку, фразування, артикуляцію, характер звучання, баланс голосів

і загальну концепцію інтерпретації [5]. Ця робота вимагає не лише професійної компетентності, а й уміння домовлятися, слухати партнера, коригувати власні рішення та підтримувати спільний результат.

У контексті камерно-ансамблевої підготовки доцільно виокремити кілька ключових груп *soft skills*, що формуються найбільш інтенсивно.

Передусім це *комунікативні навички* [1] – як вербальні, так і невербальні. *Вербальна комунікація* проявляється в обговоренні художнього задуму, аргументації виконавських рішень, узгодженні технічних і стилістичних деталей. *Невербальна комунікація* реалізується через зоровий контакт, мікрожести, координацію дихання, рухову синхронізацію, що особливо важливо під час сценічного виконання, коли словесне узгодження вже неможливе.

Другою важливою групою є навички *командної взаємодії та співпраці* [3, с. 424]. Камерний ансамбль постійно ставить учасників у ситуацію спільного розв'язання складного творчого завдання, де необхідно поєднати індивідуальну виконавську виразність із колективною цілісністю. У цьому процесі формуються відповідальність за спільний результат, здатність до кооперації, взаємна підтримка, а також готовність брати до уваги різні інтерпретаційні позиції.

Окремого значення набуває *гнучке (ситуаційне) лідерство*. У камерному ансамблі роль лідера не є сталою: вона змінюється залежно від музичного матеріалу, фактури, тематичного розвитку, драматургії твору [2; 5]. В одних епізодах ініціатива належить піаністу, в інших – струнному або духовому інструменту; інколи провідна функція переходить на рівень ритмічної чи динамічної організації.

Ще однією ключовою групою є *емоційний інтелект та емпатія* [3; 4]. Ансамблева гра вимагає здатності відчувати емоційний стан партнера, розпізнавати наміри через інтонацію, атаку звуку, мікрорубато, фразувальні акценти. Емоційна чутливість у цьому випадку має не лише психологічний, а й суто виконавський вимір: від неї залежить якість музичного діалогу, гнучкість реакції на зміни та переконливість спільної інтерпретації.

Важливими є також *когнітивна та моторна адаптивність*. У реальному ансамблевому виконанні постійно виникають ситуації, які потребують миттєвого реагування [1, с. 1923]: корекція темпу, зміщення акцентів, уточнення штрихів, реагування на сценічну акустику або непередбачені нюанси живої гри. Такі умови розвивають концентрацію уваги, антиципацію (прогнозування дій партнера), гнучкість мислення та здатність оперативно перебудовувати виконавську поведінку.

Не менш значущою є *рефлексивність і здатність до конструктивного зворотного зв'язку*. Репетиційна робота передбачає постійний

аналіз як власних дій, так і ансамблевої взаємодії в цілому [3, с. 430]. Прослуховування записів, короткі післярепетиційні обговорення, фіксація проблемних місць і варіантів їх розв'язання формують навички самоаналізу, аргументованої оцінки, коректного висловлення зауважень і прийняття критики без руйнування творчої атмосфери.

Формування *soft skills* у камерно-ансамблевому виконавстві має поетапний характер [4, с. 557]. На початковому етапі (ознайомлення з партитурою, перші репетиції) домінують налагодження комунікації, розподіл функцій, створення психологічно безпечного середовища. Далі, в процесі інтенсивної репетиційної роботи, виникають інтерпретаційні розбіжності, що актуалізують навички переговорів, саморегуляції, конструктивного розв'язання конфліктів і спільного прийняття рішень. На завершальному етапі – у концертній практиці – набуті навички переходять у режим безпосереднього застосування, де проявляються стресостійкість, взаємна підтримка, сценічна зібраність і здатність зберігати цілісність виконання в непередбачуваних умовах.

Важливо підкреслити, що ефективний розвиток *soft skills* не відбувається автоматично лише через сам факт ансамблевого музикування. Для цього потрібні відповідні педагогічні умови [3; 4]. До них належать: створення психологічно безпечної атмосфери, у якій учасники можуть відкрито висловлювати інтерпретаційні пропозиції; структурованість репетицій (чіткі цілі, послідовність завдань, фіксація рішень); застосування рефлексивних практик (обговорення, аналіз аудіо-та відеозаписів, нотатки); варіативність форм співпраці (ротація ролей, моделювання ситуаційного лідерства); а також включення навчальних виступів, відкритих репетицій і майстер-класів як простору перевірки сформованих навичок у наближених до сцени умовах.

Отже, камерно-ансамблеве виконавство може бути розглянуте не лише як форма інтерпретаційної підготовки, а як цілісна педагогічна модель розвитку *soft skills*. Його освітній потенціал полягає у поєднанні художніх, комунікативних, емоційних і когнітивних компонентів, що формують професійно зрілого музиканта, здатного до ефективної взаємодії в різних творчих і соціальних контекстах.

Висновки. Камерно-ансамблеве виконавство є ефективним освітнім середовищем для цілеспрямованого формування *soft skills* майбутніх музикантів. Його специфіка – горизонтальна структура взаємодії, відсутність постійного зовнішнього керівного центру, необхідність безперервного узгодження інтерпретаційних рішень – зумовлює активний розвиток комунікативних, емоційних, кооперативних і адаптивних навичок.

У процесі ансамблевої підготовки найбільш інтенсивно формуються такі групи *soft skills*: вербальна й невербальна комунікація, командна взаємодія, емоційний інтелект та емпатія, гнучке (ситуаційне) лідерство, когнітивна й моторна адаптивність, а також рефлексивність і здатність до конструктивного зворотного зв'язку. Їх розвиток забезпечується через механізми репетиційної взаємодії, невербальної синхронізації, спільного творення інтерпретації та розподіленого лідерства.

Ефективність цього процесу суттєво зростає за умови педагогічної організації ансамблевої роботи: створення психологічно безпечного середовища, структурованості репетицій, використання рефлексивних практик, ротації ролей і включення концертної практики. За таких умов *soft skills* переходять із латентного рівня в площину усвідомленої освітньої мети та стають важливою складовою професійної підготовки музиканта.

Література:

1. Bishop L., Goebel W. Communication for coordination: Gesture kinematics and timing in piano duos. *Psychological Research*. 2020. Vol. 84, № 7. P. 1923–1938. DOI: 10.1007/s00426-019-01151-9
2. Diz-Otero M., Pino-Juste M., Esteve-Faubel J.M., Domínguez-Lloria S. The Development of Soft skills through Music in Educational Contexts: A Systematic Review. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, № 12. Art. 1194. DOI: 10.3390/educsci13121194
3. Gaunt H., Treacy D. S. Ensemble practices in the arts: A reflective matrix to enhance teamwork and collaborative learning in higher education. *Arts and Humanities in Higher Education*. 2020. Vol. 19, No. 4. P. 419–444. DOI: 10.1177/1474022219885791
4. Sætre, J. H., & Zhukov, K. Let's play together: teacher perspectives on collaborative chamber music instruction. *Music Education Research*. 2021. Vol. 23, № 5. P. 553–567 DOI: 10.1080/14613808.2021.1979499
5. Volpe G., D'Ausilio A., Badino L., Camurri A., Fadiga L. Measuring social interaction in music ensembles. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 2016. Vol. 371, № 1693. DOI: 10.1098/rstb.2015.0377